

УДК 371. 26.(44)

Н. Я. КРЕДЕНЕЦЬ

СОЦІОПЕДАГОГІЧНА КАТЕГОРІЯ «СОЦІАЛЬНЕ ПАРТНЕРСТВО» В МІЖНАРОДНИХ ДОКУМЕНТАХ ТА ДОСЛІДЖЕННЯХ

Розглянуто сутність соціопедагогічного феномена соціального партнерства, який розвинувся в міжнародному просторі в ході масштабних освітніх реформ 70-х років XX ст. – початку XXI ст. Соціальне партнерство розглянуто як засіб вирішення суперечностей між освітою та ринком праці, як механізм розвитку та адекватного функціонування системи освіти. Визначено його категорії, рівні та моделі, що відображені у фундаментальних міжнародних документах і дослідженнях.

Ключові слова: соціальне партнерство, соціальні партнери, децентралізації освітніх систем, глобалізаційні тенденції, виклики часу.

Н. Я. КРЕДЕНЕЦ

СОЦИОПЕДАГОГИЧЕСКАЯ КАТЕГОРИЯ «СОЦИАЛЬНОЕ ПАРТНЕРСТВО» В МЕЖДУНАРОДНЫХ ДОКУМЕНТАХ И ИССЛЕДОВАНИЯХ

Рассмотрена сущность социопедагогического феномена социального партнерства, развившийся в международном пространстве в ходе масштабных образовательных реформ 70-х годов XX в. – начала XXI в. Социальное партнерство рассмотрено как средство разрешения противоречий между образованием и рынком труда, как механизм развития и адекватного функционирования системы образования. Определены его категории, уровни и модели, которые отражены в фундаментальных международных документах и исследованиях.

Ключевые слова: социальное партнерство, социальные партнеры, децентрализации систем образования, глобализационные тенденции, вызовы времени.

N. KREDENETS

SOCIO-PEDAGOGICAL CATEGORY «SOCIAL PARTNERSHIP» IN INTERNATIONAL DOCUMENTS AND STUDIES

The essence of terms of social partnership's research which developed in the international space during large-scale educational reforms in the 70-s of the 20 century beginning of the 21century is reviewed. Social partnership is considered as a means of resolving differences between education and labour markets as a mechanism of development and adequate functioning of education system. The category, level, model and general characteristics that are reflected in the fundamental international documents and studies have been defined.

Keywords: social partnership, social partners, decentralization of educational systems, globalization trends, time challenges.

З середини 70-х років XX ст. в більшості європейських країн у сфері освіти відбуваються стрімкі інтеграційні процеси, які реалізують соціальні партнери. Свідченням цього є, зокрема, той факт, що питання формування соціального партнерства, які широко обговорювались на всесвітніх конференціях та симпозіумах, стають невід'ємною складовою великої кількості різноманітних проектів, започаткованих міжнародними організаціями в галузі освіти. Ця проблема набула в контексті поступального розвитку та удосконалення освітньої галузі великої актуальності.

Нині в Україні соціальне партнерство інтенсивно розвивається, тому вивчення та узагальнення європейського досвіду щодо соціального партнерства в системі освіти буде сприяти створенню гнучкої, динамічної системи освіти, здатної оперативно реагувати на всі виклики часу: виклики глобалізації, прискореного технологічного розвитку з новими постачальниками послуг, новими типами навчання, новими особами, котрі навчаються, тощо.

Для гідної відповіді на ці та інші виклики формується загальноєвропейський простір освіти, який спирається на європейську інтелектуальну, наукову та культурну спадщину та прагнення і характеризується постійною співпрацею (партнерством) між державою, навчальними закладами, студентами, викладачами, роботодавцями та іншими зацікавленими сторонами [5].

У наукових працях вітчизняних і зарубіжних дослідників відображені різні аспекти соціального партнерства в галузі освіти. Понятійно-термінологічний апарат проблеми розглядається в роботах І. Н. Модель та Б. С. Модель, де партнерство розуміється як баланс інтересів, що досягається завдяки соціальній взаємодії на основі компромісу та консенсусу. Сутність, функції та особливості соціального партнерства в європейській системі освіти розкриваються у дослідженнях О. М. Олейнікової, А. А. Муравйової, Л. П. Пуховської, О. І. Огієнко. Цікавими є дослідження Н. В. Абашкіної, де аналізується та узагальнюється німецький досвід функціонування соціального партнерства у професійній освіті.

Наш аналіз наукових досліджень з соціального партнерства виявив, що соціопедагогічна категорія «соціальне партнерство» у контексті міжнародних документів вивчена недостатньо. Це зумовило вибір теми нашого дослідження.

Метою статті є аналіз фундаментальних критеріїв напряму формування соціопедагогічної категорії «соціальне партнерство» в європейській системі освіти, що відображені в міжнародних документах та наукових дослідженнях.

Поняття «партнерство» походить від англійського слова *partnership* і у «Великому словнику англійської мови» Н. Вебстера тлумачиться як: 1) загальне становище партнера; 2 а) юридичні відносини між представниками бізнес товариства; б) товариства та особи, які входять до нього; 3) відносини, що як правило, передбачають тісну співпрацю між сторонами, котрі мають взаємовигідні права та обов'язки. Синонімічний ряд поняття «партнерство» продовжується синонімами: СОЮЗ, співпраця, конфедерація, об'єднання, взаємодія, обмін, взаємозв'язок, взаємодопомога, симбіоз, інтеграція, злиття [11].

Незважаючи на те, що термін «партнерство» дуже близький за змістом до понять «співпраця», «співробітництво», «співучасть», «спільна справа», «злагоджені дії», він жодному з них не тотожний і має самостійний значеннєвий статус, оскільки володіє набором специфічних рис. Такими специфічними рисами-ознаками, які роблять партнерство особливим, є автономія та рівність сторін, їхнє взаємне визнання і довіра, добровільно прийнята взаємна відповідальність та орієнтація на соціально значущі цілі. Антитезою партнерства слугують такі соціально-філософські поняття, як «конкуренція», «суперництво», «боротьба» [3, с. 7].

Через свою багатоплановість і багатоаспектність, а також діалектичну суперечливість партнерство в освіті зумовлює чимало гострих дискусій. Це закономірно, адже в освітній сфері перехрещуються інтереси всіх її учасників (соціальних партнерів): держави, місцевих органів влади та самоврядування, навчальних закладів, науково-педагогічних кадрів, підприємств-працедавців, студентів, профспілкових і громадських організацій, які мають різні завдання і цілі [4, с. 168].

Необхідно зазначити, що в міждержавному спілкуванні в галузі освіти європейські країни використовують узгоджену термінологію Європейського освітнього тезаурусу, який було розроблено в 1979 р. за сприяння Ради Європи та Ради Європейського Союзу (ЄС). Він є доступним для користування через Європейську мережу інформації та документації в освіті (EURYDICE). Протягом останніх десятиліть Європейський освітній тезаурус постійно оновлюється та перевидається з урахуванням особливостей сучасних наукових підходів до проблем освіти. В цій праці одинадцятьма європейськими мовами наведено визначення аналогів соціально-педагогічних понять, які використовуються в науковому обігу на міжнародному та національному рівнях.

У Європейському освітньому тезаурусі термін «соціальні партнери» (Social Partners) входить у групу понять структурного розділу № 11 – «партнери в освіті» (Partners in Education) і тлумачиться як гравці у сфері освіти, тобто учні, вчителі, радники, представники державної влади та сім'ї [13].

Базові концепції соціального партнерства в освітній системі з'явилися в резолюції Ради Європи «Про взаємне визнання дипломів, сертифікатів й інших документів, що підтверджують формальні кваліфікації» (1974 р.) та розглядалися у тісній єдності з поняттям «взаємодія між

системами освіти». Згідно з цією резолюцією студентам, які успішно завершили навчання у середній школі в одній з країн ЄС, повинні надаватися всі можливості для вступу до університетів країн членів.

У «Програмі дій в галузі освіти», схваленій у 1976 р., поняття «соціальне партнерство» розглядається як взаємодія органів, відповідальних за управління освітою; співпраця осіб, відповідальних за політику в освітній галузі, адміністраторів шкіл та навчальних закладів; взаємовигідний обмін досвідом між викладачами; взаємозалежний розвиток інформаційних та консультативних служб.

У цій програмі міністри освіти країн-членів ЄС – ключових соціальних партнерів – визначили основні принципи соціального партнерства в галузі освіти на наступні десятиліття: співробітництво (партнерство) повинно бути адаптоване до специфіки та потреб освітньої галузі, а також враховувати традиції системи освіти кожної країни, зберігаючи її культурні надбання, дбаючи про поступову адаптацію, спрямовану на забезпечення прозорої та якісної освіти на світовому рівні.

З початку 90-х років ХХ ст. глобалізаційні тенденції у Європі посилюються. На засіданні у Брюсселі в листопаді 1993 р. підписано угоду щодо формування пакту про стабільність для Європи. Одночасно активно розвивається співробітництво в освіті. Поступальне розширення та ускладнення галузі вимагає не лише розвитку регламентованої нормативної бази, й співробітництва освітніх систем, формування довіри до якості освіти.

Важливою складовою якості освіти слугують спільні дії всіх соціальних партнерів для вирішення першочергових завдань. Від їхньої взаємодії залежить якість освітніх послуг, підготовка висококваліфікованих, конкурентоспроможних, мобільних на ринку праці фахівців. Отже, сфера соціального партнерства стосується усіх складових освіти: навчальної, правової, економічної, соціальної та наукової [2].

У глосарії термінів європейської освіти «Освітній євротюнінг» (Tuning Educational Structures in Europe), що опублікований у 2006 р., термін «соціальне партнерство» тлумачиться як співпраця всіх зацікавлених сторін для реалізації цілей Болонського процесу [14].

Вивчення основних офіційних документів Болонської реформи –Бергенське, Лондонське, Левенське комюніке – дає можливість визначити стратегічні завдання соціального партнерства. У Бергенському комюніке «Загальноєвропейський простір – досягнення мети» (19 – 20 травня 2005 р.) наголошується на необхідності стратегії побудови системи соціального партнерства для подолання проблеми освіти впродовж життя, ратифікації особистісної та професійної компетентності (розвиток методології ратифікації неформальної освіти), якості, індикаторів ефективності інвестицій в освіту, конкурентоспроможності, застосування нових технологій, навчання незможних верст населення тощо.

У Лондонському комюніке «На шляху до Європейського простору вищої освіти: відповіді на виклики глобалізації» (16 – 19 травня 2007 р.) зазначається, що уряди держав та навчальні заклади повинні розвивати партнерство (співпрацю) з роботодавцями в процесі інноваційних змін навчальних планів, які створюються на основі результатів навчання та кредитів, що сприяють визнанню як кваліфікацій, так і попереднього навчання, включаючи неформальне та неофіційне навчання.

В преамбулі до Левенського комюніке «Європейський простір вищої освіти у новому десятилітті» (28 – 29 квітня 2009 р.) зазначається, що Європа може досягти успіху в освітній галузі за умови, якщо максимально розкриє таланти і здібності всіх своїх громадян та повністю долучиться до навчання впродовж життя і більш широкої участі соціальних партнерів у вищій освіті.

Дуже плідну роботу з розробки та обґрунтування партнерства здійснює ЮНЕСКО. Аналіз енциклопедичної та довідникової літератури цієї організації показує, що поняття «партнерство» визначається як положення про початок взаємодії: об'єднання, альянс, асоціація, союз, взаємовідносини, співпраця. Укладачі Тезаурусу відносять до них також термін «спільні зусилля» (Shared Services), пов'язуючи його з категорією «освітній взаємозалежний союз» (Educational Interdependent Alliance) [15].

Разом з цим Тезаурус ЮНЕСКО подає тлумачення поняття «партнерство в освіті» (Partnership in Education) як взаємодію освітніх об'єднань для налагодження співпраці на

міністерському, регіональному, локальному та міжнародному рівнях: міністерський рівень – співпраця між міністерствами освіти, праці та економіки у підготовці та реалізації політичних програм, формуванні стратегій ринку праці та зайнятості, розробці та реалізації системних реформ; регіональний рівень – налагодження політичної мережі між регіональними гілками влади, освітніми закладами та бізнес-структурами з метою реалізації освітньої політики; локальний рівень – обмін інформацією та досвідом між начальними закладами та роботодавцями для забезпечення висококваліфікованого рівня знань; міжнародний рівень – спільна робота над розробкою та впровадженням освітніх процесів, управління навчальними курсами, проектами та програмами.

Вивчення документів ЮНЕСКО 90-х років ХХ ст. дає можливість виявити певне розширення тлумачення цього явища. Так, у висновках Другого міжнародного конгресу ЮНЕСКО з технічної і професійної освіти «Освіта і підготовка впродовж усього життя: лист у майбутнє» (м. Сеул, квітень 1999 р.), термін «партнерство» визначається як «співпраця приватного та державного секторів» що необхідна для: забезпечення інформації щодо вимог ринку праці на основі індикаторів та оцінювання потреб у навчанні на національному та галузевих рівнях; обґрунтування, визначення політики й створення законодавчих засад для системи навчання; розробка стандартів якості, включаючи оцінювання і сертифікацію для забезпечення послідовності і наступності; розробка інституційної структури й операціональних механізмів; мобілізація зацікавлених сторін на досягнення максимальної участі у впровадженні системи через відповідні стратегії, заходи і стимули; планування організації навчання; удосконалення навчальних планів та програм, навчання викладачів і керівників [6, с. 37–39].

Для нашого дослідження особливу вагу має міжнародна конференція, що відбулася 3 – 4 грудня 2009 р. в Брюсселі у приміщенні Європейського парламенту і була присвячена конструктивній взаємодії соціальних партнерів у сфері професійної освіти [8]. В її рамках відбулися три тематичні семінари: «Управління і партнерство», «Підприємництво і працевлаштування – нові навички для нової роботи», «Новаторство і творчість у викладанні та навчанні».

На семінарі «Управління і партнерство» зокрема, обговорювалися стратегічно-важливі теми: створення соціальними партнерами національних систем і рамок кваліфікацій, які повинні гарантувати якість освіти, мобільність фахівців, доступ до різних освітніх програм; створення соціальними партнерами нового покоління державних стандартів професійної освіти тощо.

Під час підведення підсумків міжнародної конференції генеральний директор Європейського фонду освіти М. Сербан зазначила, що партнерство бізнесу і освіти необхідно розвивати в усіх країнах світу. Результати цього партнерства доцільно спрямовувати на підвищення конкурентоспроможності й мобільності виробничого персоналу [8]. Наприкінці конференції було оголошено, що результати партнерства бізнесу й освіти знову обговорюватимуться в Європарламенті у 2011 р. В зв'язку з цим Україна повинна зробити все можливе, щоб показати ефективні результати взаємодії у створенні Національної системи і рамок кваліфікацій, нового покоління державних стандартів професійної освіти, забезпеченні робочих місць для виробничої практики й працевлаштування, а також у виконанні інших важливих умов, які сприяють підвищенню рівня професійної компетентності персоналу підприємств.

На нашу думку, цінними є визначені К. Дечевим у проекті ЄС «Практика соціального партнерства в сфері професійної освіти та навчання в країнах ЄС» загальні характерні риси системи соціального партнерства в професійній освіті в європейських країнах:

– участь соціальних партнерів в організації системи професійної освіти та навчання у європейських країнах – це основна та характерна риса системи, що продовжує залишатися життєздатною, незважаючи на прихильність керівників уряду «інтересам бізнесу» чи «інтересам праці»;

– організації соціальних партнерів незмінно забезпечують довготерміновий зв'язок з тенденціями, що проявляються на ринку праці. З різною інтенсивністю та представництвом організації соціальних партнерів беруть участь в розвитку системи професійної освіти та навчання на різних рівнях: національних, регіональних, галузевих, міських і на рівні підприємств;

– соціальні партнери забезпечують цілісність окремих підсистем в галузі забезпечення підприємств необхідними професійними навичками (кваліфікаціями): початкова професійна освіта та навчання, спеціальне навчання на робочому місці, освіта дорослих. Усі підсистеми професійної освіти та навчання відносяться до принципів навчання протягом усього життя. На державному рівні вищезазначеними підсистемами керують, як правило, окремі міністерства: освіти та науки, праці та працевлаштування. Варто зауважити, що їхня співпраця не завжди відповідає вимогам ринку праці, як наслідок організації роботодавців та робітників виконують інтегруючу та координуючу роль.

– участь соціальних партнерів в організації системи професійної освіти та навчання або в процесі прийняття рішень демонструють ступінь децентралізації системи професійної освіти та навчання в європейських країнах. Особливо важливим є те, що децентралізація розглядається як процес забезпечення прозорості, відповідальності та загальнодоступності [9, с. 2–3].

Вивчивши зарубіжний досвід [1; 7; 10; 14], ми ідентифікували чотири основні моделі, що відрізняються (централізованим/децентралізованим) ступенем державної участі в системі професійної освіти та навчання, а також участі соціальних партнерів.

Ліберальна модель (діє у Великій Британії). Вона характеризується загальними тенденціями децентралізації державного управління, в рамках якої політика в сфері професійного навчання здійснюється переважно місцевими органами влади та підприємствами, що проводять навчання. Проте держава залишає за собою право розподіляти фінансові ресурси, спрямовані на забезпечення навчання для пріоритетних галузей освіти.

Модель державного домінування характерна для Франції. Їй властиві державне планування та управління професійної освіти і навчання. Держава та відповідні місцеві органи влади, відповідальні за професійне навчання, здійснюють контроль за ним. Соціальні партнери беруть участь у прийнятті рішень на державному рівні. На міжгалузевому рівні значну роль у професійній освіті відіграють асоціації роботодавців, які забезпечують особливі потреби в навчанні. На цьому рівні високою є активність професійних спілок.

Неокооперативна модель (діє в Данії та Нідерландах). У ній визначальним є розподіл ролей між державою, компаніями та профспілками. Асоціації роботодавців та профспілки найбільш активно беруть участь у плануванні та управлінні професійної освіти, а держава легітимізує рішення, що прийняті на основі домовленостей соціальних партнерів.

Модель партнерства (склалася в Німеччині). Вона визначається як змішана модель, оскільки система професійної освіти діє у рамках неокооперативної, а фінансування професійної освіти здійснюється в рамках ліберальної моделі. У сфері освіти обов'язки соціальних партнерів законодавчо розмежовані між урядом країни та федеральними землями.

Таким чином, аналіз соціального партнерства у європейській системі освіти дозволив зробити такі висновки:

- соціальне партнерство в освіті можна вважати надійним та апробованим соціальним механізмом, який сприяє економічній стабільності та розвитку, створенню конкурентоспроможної, гнучкої та динамічної системи освіти кожної країни;
- соціальне партнерство є важливою передумовою для формування висококваліфікованої робочої сили в умовах швидких технологічних змін та викликів часу;
- моделі соціального партнерства вказують на те, що, незважаючи на глобалізаційні процеси, кожна країна прагне зберегти в цій галузі власну неповторність і свої традиції.

Проведене дослідження не вичерпує зазначену проблему. Особливо перспективним може бути дослідження щодо реалізації соціального партнерства у професійному навчанні на виробництві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абашкіна Н. В. Принципи розвитку професійної освіти в Німеччині: монографія / Н. В. Абашкіна. – К.: Вища школа, 1998. – 207 с.
2. Андрущенко В. П. Якість освіти в дзеркалі сучасних вимог та експеркацій / В. П. Андрущенко, В. Г. Вікторов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gileya/2010_37/Gileya37/F1_doc.pdf>.

3. Жданенко С. Б. Партнерська взаємодія у процесі становлення громадянського суспільства (соціально-психологічний аналіз). // автореф. дис ... канд. філос. наук: 09.00.03 / С. Б. Жданенко. – Х., 2003. – 16 с.
4. Стариков І. М. Шляхи розвитку соціального партнерства у роботі вищої школи / І. М. Стариков, В. Л. Даниленко // Науковий вісник Миколаївського державного університету. Вип. 12. Педагогічні науки: збірник наукових праць. Т. 2. – Миколаїв: МДУ, 2006. – С. 168–183.
5. Пуховська Л. Навчання впродовж життя як пріоритетний напрям Болонського процесу у наступному десятиріччі / Л. Пуховська [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/OD/2010_2/10PLPPND.pdf>.
6. Матеріали Другого Міжнародного Конгреса ЮНЕСКО по технічному і професійному освітанню «Образование и подготовка на протяжении всей жизни: мост в будущее». г. Сеул, Республика Корея, 26–30 апреля 1999 г. – Астана, 1999 г. – С. 34–72.
7. Муравйова А. А. Профессиональное образование и обучение в странах Западной Европы: сфера деятельности социальных партнеров / А. А. Муравйова // Труд за рубежом. 2000. – № 4. – С. 117–133.
8. Партнерство бізнесу і освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.apsu.org.ua/ua/news/85976434/>>.
9. Практика соціального партнерства в сфері професійного освітанню і навчання в країнах ЄС. – М., 2008. – 196 с.
10. Хатчинсон Г. Партнерство как метод управления: [управление образованием на местах в Великобритании] / Г. Хатчинсон // Управления школой: Новое приложения к газете. «Первое сентября» для директоров и администраторов школ. – 1996. – № 1.
11. Merriam-Webster's Online Dictionary, 10th Edition Definitions, pronunciation, word origins, thesaurus [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.merriam-webster.com/thesaurus/partnership>>.
12. The Bologna Process 2020 – The European Higher Education Area in the New Decade. Communique (Leuven and Louvain-la-Neuve, 28-29 April 2009) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.eu-edu.org/ua/news/info/223>>.- Загол. з екрана. – Мова англ.
13. Thesaurus for Education Systems in Europe. English version Edition, 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/tese/pdf/teseen_002_intro.pdf>.
14. Tuning Educational Structures in Europe [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <[http://www.owwz.de/glossar.html?&L=2&tx_sfbolognaglossar_pi1\[s\]=RU&tx_sfbolognaglossar_pi1\[id\]=52](http://www.owwz.de/glossar.html?&L=2&tx_sfbolognaglossar_pi1[s]=RU&tx_sfbolognaglossar_pi1[id]=52)>.
15. UNESCO: I B E EDUCATION. Sixth edition. Second revision 2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ibe.unesco.org/fileadmin/user_upload/Publications/IBE_Thesaurus/TH_alpha_array_Oct07.pdf>.